

TADBIRKORLIK FAOLIYATINI TARTIBGA SOLUVCHI NORMATIV HUQUQIY MANBALAR

Erejepova Ulmeken Duysenova

Yuridika fakulteti, Huquq va biznes ixtisosligi

2-kurs magistranti

Annotatsiya. O‘zbekistonda tadbirkorlik jamiyatining ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlari mujassamlashgan, yaqqol namoyon bo‘ladigan hamda tez rivojlanib borayotgan va harakatchan sohasiga aylanib bormoqda. Mamlakatda bozor munosabatlarning shakllanishi va iqtisodiy taraqqiyotida uning o‘rni va roli tobora sezilarli tus olib bormoqda. Shu jihatdan, respublikamizda tadbirkorlik faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar ishlab chiqish asoslidir. Ushbu maqolaning maqsadi ham tadbirkorlik faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy manbalarni tahlil qilish hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston Respublikasi Konstituciyasi, tadbirkorlik, normativ-huquqiy hujjatlar, manbalar.

Tadbirkorlik jamiyatda ijtimoiy va iqtisodiy sohalardagi mavjud muammolarni hal qilishda va jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida katta rol o‘ynaydi. U ishlab chiqarish, ish bajarish, xizmat ko‘rsatish sohalarda yangi ish o‘rinlari yaratib, aholini ish bilan ta‘minlash va ishsizlikni kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Rivojlangan mamlakatlarda ham, O‘zbekistonda ham har yili yaratilayotgan yangi ish o‘rinlarining yarmidan ortig‘i kichik va xususiy tadbirkorlikka to‘g‘ri keladi. Demak, tadbirkorlik aholining ish bilan bandligi, mehnat va iqtisodiy faolligining o‘sishi va buning natijasida uning daromadlarining oshishiga katta hissa qo‘shadi. Bu jarayonning ikki oqibatini e‘tiborga olish lozim: bir tomondan, aholining moddiy va ma‘naviy ehtiyojlarining o‘sishi, kengayishi bo‘lsa, ikkinchi tomondan, ularni to‘laroq qondirish imkoniyatlarining yaratilishidir. Bu pirovard natijada aholi hayotini yaxshilash, turmush darajasini ko‘tarish, farovonligini oshirishni ta‘minlaydi. Tadbirkorlikning rivojlanishi bilan uning mazkur sohadagi roli ortib boradi.

O‘zbekiston Respublikasining “Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonunida (2000-yil 25-may) “tadbirkorlik” va “tadbirkor” tushunchalariga quyidagicha ta‘riflar berilgan: “Tadbirkorlik faoliyati (tadbirkorlik) - tadbirkorlik subyektlari tomonidan qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshiriladigan, tavakkal qilib va o‘z mulkiy javobgarligi ostida daromad (foyda) olishga qaratilgan tashabbuskor faoliyat”. “Tadbirkor - yuridik shaxs tashkil etgan holda ham, etmagan holda ham tadbirkorlik faoliyati bilan doimiy asosda shug‘ullanuvchi jismoniy shaxs”.[2:25].

Ma'lumki, tadbirkorlik jamiyatda amal qiladigan qonunlar doirasida amalga oshiriladigan faoliyatdir. Tadbirkorlik faoliyati amaldagi umumiy va maxsus me'yoriy-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solib turiladi. Har bir tadbirkor o'z faoliyati sohasiga tegishli me'yoriy-huquqiy hujjatlar, ulaming talablari va ular yaratadigan imkoniyatlarni yaxshi bilishi lozim. Shundagina u o'zining qonuniy huquqlarini bilib oladi, huquqlari va manfaatlarini himoya qila oladi, o'z majburiyatlarini maqbul darajada bajaradi va turli qonunbuzarliklarga yo'l qo'ymaydi

Tadbirkorlikni rivojlantirish uchun zarur huquqiy muhitni yaratish yagona konsepsiya asosidagi qonunchilik va me'yoriy bazani yaratish va doimo takomillashtirib borish tizimining mavjudligini taqozo etadi. Bunday tizim quyidagilarni nazarda tutadi:[3:69].

- qonunchilikda xususiy biznesning erkinligi, himoyasi va qo'llab-quvvatlanishini ta'minlaydigan aniq huquqiy kafolatlarni belgilash;

- mavjud me'yoriy-huquqiy bazani yangi qonunlarga muvo- fiqlashtirish;

- xususiy mulkni hech kim olib qo'ya olmaydigan huquqini konsti- tutsiya orqali mustahkamlash;

- xususiy korxonalarining mustaqil ravishda xo'jalik faoliyati yuri- tishini, xususiy mulk himoyasi va daxlsizligini kafolatlash;

- qonun hujjatlarini qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud organlari, shuningdek, tadbirkorlarning manfaatlarini ifodalaydigan nodavlat tashkilotlari orqali amalga oshirish mexanizmini shakllantirish;

- hududiy, tarmoq, boshqarish va hukumat organlarining, jamoat tashkilotlarining o'zaro kelishib faoliyat ko'rsatishi va boshqalar.

Tadbirkorlikning me'yoriy-huquqiy bazasini quyidagilar ta'min- laydi:[5:162].

- qonun chiqaruvchi organlar;

- hukumat organlari: vazirliklar, davlat qo'mitalari va muassasalari;

- qonun hujjatlarining ayrim qoidalarini aniqlashtiradigan davlat boshqaruv organlari va hokimliklar;

- tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash davlat markaziy organlari;- tadbirkorlik doiralari manfaatlarini ifodalovchi nodavlat tashkilotlari, shu jumladan, tadbirkorlar uyushmalari;

- qonun hujjatlarini qo'llash obyektlari hisoblangan va teskari aloqa mexanizmini ta'minlaydigan tadbirkorlik tuzilmalari;

- respublikada qonun hujjatlariga rioya qilinishi va ularning bir xil talqin etilishini nazorat qiladigan organlar;

- qonun hujjatlarini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlovchi, qonun hujjatlarini ekspertiza qiluvchi, ularni amalda qo'llash samaradorligini oldindan aytish va monitoringi bilan shug'ullanuvchi ilmiy muassasalar (xorijiy ekspertlar ham kiradi);

-makroiqtisodiyotning strategik va innovatsiya yo'nalishlarini belgilovchi ijtimoiy-institutsional tashkilotlar va guruhlar.[1:12].

Tadbirkorlikning me'yoriy-huquqiy asoslarini qonunlar va qonunosti hujjatlar tashkil qiladi. Ularni ikki guruhga ajratish mumkin: umumiy va maxsus.

Umumiy me'yoriy-huquqiy hujjatlarga quyidagilar kiradi:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. O'zbekiston Respublikasi qonunlari.
3. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining qarorlari.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari va qarorlari.
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari.
6. Vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralarning me'yoriy hujjatlari.
7. Mahalliy davlat hokimiyati organlarining qarorlari.

Me'yoriy-huquqiy hujjatlar O'zbekiston Respublikasining qonun hujjatlari hisoblanadi va ular qonun hujjatlari majmuyini tashkil qiladi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlari, Oliy Majlis qarorlari qonunlar hisoblanadi. Qolganlari qonunosti hujjatlardir. O'zbekistonda uning Konstitutsiyasi va qonunlarining ustunligi so'zsiz tan olinadi.

Maxsus me'yoriy-huquqiy hujjatlar bevosita tadbirkorlik sohasiga tegishli bo'lib, tadbirkorlik faoliyatini tashkil etish, rasmiylashtirish, amalga oshirish, rivojlantirish, qo'llab-quvvatlash va boshqa masalalarni tartibga soladi. Ularga tadbirkorlikka oid qonunlar, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, Vazirlar Mahkamasi, vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralari, mahalliy davlat hokimiyati organlarining qarorlari kiradi.

Xulosa. Tadbirkorlik faoliyati mamlakatimizning ajiralmas qismiga aylanib ulgurgan. Shu bois, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, ularning faoliyatini yana da takomillashtirish asosiy vazifadir. Shu sababdan, tadbirkorlik faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarga amal qilish bu faoliyatni yana da qo'llab quvvatlashga yordam beradi. Yuqorida mazkur faoliyatni tartibga soluvchi huquqiy manbalar keltirib o'tildi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasida tadbirkorlik to'g'risidagi qonun hujjatlari: me'yoriy hujjatlar to'plami. 1- kitob. (Tuzuvchi S. P. Sizikov). - T.: Iqtisodiyot va huquq dunyosi, 1999.
2. Gulomov S. S. Tadbirkorlik va kichik biznes. - T.: Sharq, 2002.
3. Hamroyev H. R. Tadbirkorlik asoslari. O'quv-uslubiy majmuasi. Buxoro, BDU, 2007
4. Mirsaidov M. S. Tadbirkorlik va kichik biznes. - T.: Sharq, 2002.
5. Muhammedov M. M. va boshqalar. Tadbirkorlik iqtisodiyotining asoslari. O'quv qo'llanma. Samarqand, 1998.
6. Kretoy S. M. Tadbirkorlik mohiyati va istiqbollari. - T.; O'zbekiston, 2002.
7. Qosimova M.S. va boshqalar. Tadbirkorlik asoslari. Namunaviy o'quv dasturi. - T.: TDIU, 2006.
8. Qosimova M. S. va boshqalar. O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik: rivojlantirish, muammolar va yechimlar (o'quv qo'llanma). - T.: TDIU, 2007.